

De Leiemeersen (Oostkamp)

De naam Leiemeersen refereert naar het riviertje de Zuidleie of Reie, de historische bovenloop van de Brugse Reien. In de vallei van de Zuidleie werd vanaf de 13e eeuw het kanaal Gent-Brugge uitgegraven, waarbij aan beide zijden van het kanaal relictten natte valleigraslanden, laagveenmoeras en oude armen van de Zuidleie bewaard bleven. Het is reeds in 1981 dat Natuurpunt haar oog liet vallen op een (toen 3 ha groot) laagveengebiedje op de linkeroever van het kanaal, net stroomopwaarts Moerbrugge. Actueel beheert Natuurpunt Oostkamp hier nu 12,3 ha natuurreservaat. De voorbije 4 jaar is door de vereniging, met financiële steun van de NV Waterwegen en Zeekanaal (de beheerder van het kanaal), de provincie West-Vlaanderen, het Regionaal Landschap en het gemeentebestuur, veel energie gestopt in natuurherstelmaatregelen en een gericht natuurbeheer. De Leiemeersen maken deel uit van het actueel 37 ha grote natuurreservaat "Vallei van de Zuidleie" te Oostkamp/Beernem, waarvan grote delen ook internationale bescherming genieten als Habitatrichtlijngebied. In vorige nummers van De Spille kwamen de overige deelgebieden reeds aan bod: de Warandeputten, Leiemeersen-Noord en Gevaerts-Noord. We beperken ons hier dus tot het gebied waar het voor de Vallei van de Zuidleie 25 jaar geleden allemaal begon.

Ontstaansgeschiedenis

De Leiemeersen vormen één van de laagst gelegen plaatsen van de Vlaamse zandstreek. Met 5,5 meter boven de zeespiegel bevindt het gebied zich amper boven polderniveau. De Zuidleie stroomt hier van oudsher door een moerassig gebied. De ontwikkeling van een venige bodem werd nog gestimuleerd door de aanvoer van kwel- en stuwwater afkomstig van een pleistocene dekzandrug ('Stuyvenberge'), het interfluvium tussen de vallei van de Rivierbeek en de Zuidleie. Doordat dieper gelegen, kleiige, tertiaire bodemlagen geleidelijk in de richting van het kanaal naar beneden duiken, komt het geïnfiltrerde neerslagwater onder de vorm van grondwater naar boven in de laaggelegen kom van de Leiemeersen. Het grondwater is rijk aan o.a. ijzer en bicarbonaat. Dank zij deze specifieke samenstelling kon een zeer specifieke en regionaal zeldzame flora en fauna van open water, natte

schraalgraslanden, dotterbloemgrasland en grote zeggenvegetaties zich in het gebied ontwikkelen.

Tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw werden de Leiemeersen door boeren met de zeis gemaaid (en met bonenstaken en paard en kar werden de hooioppers uit het gebied gedragen). Dit gebruik werd na WO II economisch niet meer rendabel en het gebied werd gelei-

delijk door de landbouw verlaten. Hierdoor konden ook rietland en mesotroof elzenbroekbos zich ontwikkelen. In de jaren zestig liet men helaas met minder goede bedoelingen zijn oog op de Leiemeersen vallen. 2 ha werd ingepalmd als huisvuilstort voor de gemeente Oostkamp. Ruim 3,5 ha werd in gebruik genomen als stortterrein voor baggerspecie, hoofdzakelijk afkomstig van de Brugse reien en het Minnewater. Omstreeks 1860 werden reeds 1,5 ha van het moeras opgehoogd met specie afkomstig van de verbreding van het kanaal tot op zijn huidige breedte. Wat in 1981, bij de oprichting van het reservaat nog restte, was 3 ha onaangetast, maar verruigd hooiland en moeras en een aantal intensief bemeste weilanden met nog slechts beperkte natuurwaarde.

Een referentiegebied voor succesvol natuurherstel

De natuurontwikkelingswerken in de Leiemeersen zijn een succesverhaal. Het was in de periode 1992-1994 één van de eerste gebieden in Vlaanderen waar grootschalig aan natuurherstel werd gedaan. Met de hulp van het Vlaams gewest werd 1,8 ha opgehoogd terrein terug afgegraven tot op de oorspronkelijke veenbodem. De resultaten waren verbluffend. In de onverstoorde veen-

Foto Kris Decler: Afgraving Leiemeersen

RESERVATEN IN DE KIJKER

bodem bleek nog een kiemkrachtige zaadvoorraad aanwezig van tal van verdwenen of zeldzame plantensoorten. Ook vanuit de 3 ha, die nooit werden opgehoogd, konden heel wat typische soorten de afgegraven zone opnieuw koloniseren. Het succes was een stimulans om een volledig natuurherstelplan uit te voeren. Tussen 2002 en 2005 werden alle overige opgehoogde terreinen in hun oorspronkelijke staat hersteld en 0,4 ha huisvuilstort werd volledig gesaneerd. Het resterende 'groot huisvuilstort', de enige 'schandvlek' die nog in het gebied zal achterblijven, werd begin 2006 ook beter afgedekt en hydrologisch geïsoleerd zodat de negatieve invloeden voor natuur beperkt blijven. De graslanden die door bemesting of vervuiling zwaar aan biologische kwaliteit inboetten, werden door een verschralend maaibeheer zonder bemesting geleidelijk terug bloemrijker. Dank zij het volgehouden, gerichte beheer en het succesvolle natuurherstel heeft het gebied gaandeweg de status van referentiegebied gekregen voor verschillende natuurtypes, zeker in een West- en Oost-Vlaamse context.

Foto Kris Decler: Leiemeersen na de afgraving

Hotspot voor biodiversiteit

Op de huidige 12 ha komt ongeveer één vijfde van de Vlaamse flora voor. Dit is te danken aan de unieke abiotische kenmerken en gradiënten in het gebied en het voorkomen van verschillende natuurtypes waarin tal van zeldzame soorten planten en dieren nog een toevluchtsoord vinden. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste natuurtypen.

Open water

De oude arm van de Zuidleie en de poelen in het gebied hebben - in vergelijking met het omgevende gebied - een goede waterkwaliteit en dat vertaalt zich in een rijke waterflora en -fauna. Opvallende soorten zijn gele plomp, witte waterlelie, waterviolier, watervorkje (een drijvend levermosje) en diverse zeldzame fonteinkruiden (zoals drijvend en glanzig fonteinkruid) en andere zeldzaamheden zoals pijlkruid. Eén van de exclusiviteiten van het gebied is het loos blaasjeskruid, een in Vlaanderen zeer zeldzaam, 'vleesetend' waterplantje. Plaatselijk komt een grote populatie van het gewoon kranswier voor. Er zijn niet minder dan 24 soorten libellen bekend uit het gebied en daarmee is het voor deze soortengroep één van de rijkste gebieden van de streek (hoewel niet alle soorten er zich jaarlijks voortplanten). Onder de visfauna zijn o.a. snoek, bittervoorn, vetje en alver het vermelden waard. Groene en bruine kikkers, pad en gewone en alpenwatersalamander voelen zich hier thuis. Oude getuigenissen uit de vorige eeuw vermelden ook het voorkomen van de kamsalamander.

Foto Kris Decler: Oude arm van de Zuidleie met gele plomp

blaaszegge ertussen; in ruigere zones treedt oeverzegge (samen met soorten als leverkruid en blauw glikkruid) op de voorgrond, terwijl langs oevers hoge cyperzegge en zeldzamere soorten als elzenzegge aanwezig zijn. Lokaal komen vooral in de ruigere zones een aantal interessante soorten voor als zwarte bes en voor de streek grote zeldzaamheden als moeraskruiskruid en melkeppe. De moeraszones zijn het leefgebied van typische vogelsoorten als rietgors, blauwborst, kleine karekiet, waterral en het zeldzame porseleinhoen, dat de laatste jaren jaarlijks in het gebied wordt gezien. De snor is een voormalige broedvogel die graag in moerasvegetaties met dergelijke gevarieerde structuur vertoeft en die tijdens de voorjaarsstrek er nog af en toe zijn zangpost heeft.

Natte schraalgraslanden en dotterbloemgraslanden

De faam die de Leiemeersen genieten, is echter grotendeels te danken aan de bloemrijke hooilanden met vooral de orchideeënpracht begin mei. Duizenden brede orchissen kleuren dan de natte schraalgraslanden. In 1981 waren - ter vergelijking - nog slechts een dertigtal bloeiende exemplaren geteld. Het volgehouden maaibeheer en vooral de natuurontwikkelingswerken hebben tot de sterke uitbreiding bijgedragen. Daarnaast komen ook grote aantallen rietorchis (én de kruising met brede

Moeras

De meest drassige plekken zijn gekenmerkt door een vegetatie gedomineerd door riet en grote lisdodde. Plaatselijk komen ook kleine lisdodde, mattenbies, bosbies, kalmoes en grote en kleine egelskop voor. Op oevers en hoger op de vochtgradiënt vinden diverse soorten zeggen hun typische standplaats.

Scherpe zegge neemt grote delen van de hooilanden in, hier en daar ook met